

אחדות - העולם

איש את רעהו, ועם זאת מוכרחים הם לבקש איש קרבת רעהו, כי זקוקים הם אחד למשנהו. שטועה ומפולגת ויחד עם זה עוד לא היה בה כעריגה ברורה זאת לאחדות. סתירה זו מנוצעת בסרגיותה. אך אל לנו לקללה. רוצה הגורל שהאנושיות תתאחד לא רק מתוך אהבה ועזרה הדדית, אלא גם מתוך שנאה ושטוה הדדי. משך ארבע מאות שנה שמשה כל מלחמה, – אם לא נשמד בה אחד מן הצדדים הנלחמים, – ליצירת האחדות. התרבות העולמית, שתשתרר מחר על פני הארמה, תפון ככה מתוך סתירה טרגית זו.

אחידות העולם, כפי שהיא מתבצעת ע"י חקירות, התישבות, הגירות, דמות, מלחמות, מסחר, דיפלומטיה, מסלת-ברזל וטלגרף – מן ההכרח שתביא בכנפיה תרבות בעלת אופי אוניברסלי. לא יתכן שגוף יחיד ומיוחד יחיה ויתכונן נשמות רבות הצורות וסותרות זו את זו. גופו של עולם, המאוחד כמעט, זקוק לנשמה אחת, בה יותך בהרמוניה כל המעולה של התרבויות הקיימות: המוסר הנוצרי, המדע והתרשמת המערביים, חכמתה העתיקה של אסיה, ועדית האמנות האירופית והמזרחית. הבה ונעקוב את גילויי העבודה העמוקה הזו של האחידות בצורות האפלות וכואבות ביותר.

צא וחשוב כמה אירופאים יודעים לקרוא או לדבר סינית? ואעפ"כ שפת-העם היא המפתח למחשבותיו והרגשותיו. מיום שבאה אירופה במגע עם סין, רחוקים אנו מיריעת ארץ זו כשם שרחוקים אנו מיריעת שפתה. תרגומים מספר, נאמנים פחות או יותר, ספרים קלסיים אחדים, דו"ח של המיסיונרים, רשמיהם ורשימותיהם של הנוסעים – הנה הם כל מקורות ידיעותינו. מתוך אי-ידיעה הסתפקנו בהסבר משונה: סין יש לה תרבות שלא נשתנתה במשך אלפי שנים! רעיון זה הכה שרשים בהכרתנו, עד כי נוטים אנו לראות במהפכה החדשה מעין קץ לתרדמה בת אלפי שנים. הענק המנמנם התעורר! אולם כיצד מסוגל היה עם שלא ידע תמורות ליצור תרבות כה דקה ומרכבת? וכי מדוע זה יהיו הסינים משוללים ברגע יודע את כוח היצירה וההתפתחות שקנן בהם בימיהם?

כחידה מופיעה סין בעיני אירופה מן המאה ה-19. מתקבל הרשם, שבני העליה מבין הסינים הטיבו להבין את אירופה מן המאה ה-19, מאשר בני העליה האירופאים את סין. אולם הבנה זו דומה שמקורה בפחד ובדחפיה להתגוננות מאשר באהדה או הערצה. ובחור כיום, על עיי התרבות הקונפוציאנית העתיקה, רוכשת לה סין עיקרונם, אידיאות ומושגים. שרששה להם בזו עד כה, וכל זאת רק בכדי להתגונן בפני אירופה ואסיה. טמיעה זו וראי שלא תפיג את ההכרח בהתגוננות.

אם היו בזמן מן הזמנים עולמות אטומים אהדי – הרי אלה הם אירופה וסין. ואעפ"כ פועלים שני עולמות אלה איש על משנהו מזה מאתיים שנה. זהו אחד הגילויים המפתיעים והמהימים של אחדות העולם. במפלכת השמים קיימת אסכולה האומרת שסין השפיעה השפעה מכרעת על המהפכה הצרפתית. סופר סיני זקן – ק'הונג-מינג, – הכיר יפה את אירופה אם כי הוא חסיר גלבה של המסורת, מוכיח את הדבר בחוכחות המתקבלות על הדעה. מה היתה מגמתה של המהפכה הצרפתית והמשכה במאה ה-19? בהריסת התפיסה המיסטית של התברה והמדינה והמתנה ברציונליסטית. אולם היכן מצאו האירופאים את רעיון החברה המאורגנת ומונהגת ע"י התבונה? תשובתו של ק'הונג-מינג היא: בסין! בסין העתיקה של קונפוציוס. שהיתה הרבה יותר רציונליסטית מאירופה הקתולית או פרוטסטנטית שלפני המהפכה.

כיון שהקונפוציאניזמוס ייצג תפיסת-חיים ותרבות-מדינה כאחת, שהתבססו כמעט רק על נתוח תבונתי של טבע האדם, לפיכך, אומר הסופר הלה, הראו לדעה האירופאים שבסין במרוצת המאה ה-17 וה-18, כי תרבות מזוהירה ומדינה מתושלת יכולות להתקיים בלי התערבותה המתמדת של דת מאורגנת. ואם כי תיזה זו נשמעת כפרודוכס, אולם משהו מן האמת צפון בתוכה. התקדמותו של הרציונליזמוס במאה ה-18 היו לה סבות רבות, אולם אין זה מן הנמנעות, שגם סין פעלה כאן כדוגמה. על ידי כך תובן גם

דורות עובדים במתשך. פועל-ידיהם לא ידעו. ורק בהסתיים תקופה בהיסטוריה, ובהבט האדם לאחור ובסקרו ממרחקים, יתחיל לתפוס את מהותו. בלא יודעים עובדת האנושיות משך ארבע מאות שנים על המפעל הענקי ביותר: כיבוש האדמה ואחידותה. כיבוש זה הוחל בו בסוף המאה ה-15, עת ההין איטלקי גדול לצאת עם ספינות מספר לאוקיינוס וגלה את אמריקה. עד אז לא הכירה האנושיות את עצמה, וכמו כן לא הכירה את הכוכב שנועד לה למושב; היא לא ידעה צורתו מהי וכמה גזעים ועמים מתאחים בו. משפחות האדם חיו כשהן מובדלות זו מזו, הכירו אך מעט אשה את רעותה או לא הכירו כלל, ובדירות הרים, מדבריות וימים הפרידה ביניהן.

עם גילוי אמריקה החלה האנושיות לעשות את האדמה קנין לעצמה, וע"י חקירות, התישבויות, מסעות, כיבושים, מסחר, חזוים, דיפלומטיה ואיבנגליון החלו בני-אדם למצוא איש את רעהו. אט לאט התודעו עמים, גזעים, חלקי יבשה. משך ארבע מאות בשנים נהפכה האדמה בהדרגה לגוף ענקי יחיד ומיוחד.

כיבושה ואחידותה של האדמה, שהתקדמו משך שלש מאות שנה באטיות רבה, הוחשו במאה ה-19 אחרי שאירופה ואמריקה הקנו לעצמן את הברזל והאש, אחרי שלמדו להשתמש בקיטור ותשמל, רכבת וטלגרף. ורק בסוף המאה ה-19 אפשר היה להגיד, כי אכן, מעתה מכיר האדם ושולט בכל כדור האדמה. פסי-הברזל ורשת הטלגרף נהפכו לעצביו של גוף גדול ואחיד – האדמה. ברם, אחידות זו בוצעה לא בלי סתירה מיוחדת במינה. ככל שגדלה אחידות העולם בהכרת עצמו, כן הלכה וגברה הרגשת ההבדל בשפה, בדת, הסקפת-עולם, מוסר, אינטרסים. כל עוד חיו הלאומים והגזעים, שבמשפחת האדם, בבדידותם, כשהם מאוחדים רק בקבוצות קטנות, – יכלו להעלים עין מן ההבדלים המפרידים ביניהם, ואיש לרעהו לא רחש איבה ולא אהבה. המרחק וההעלם הקיפו את קבוצת-האדם השונים בתחומי-אדושות, שאהבה ואיבה לא חזרו בעדם.

מצב זה נשתנה אחרי שנסתעפו והשתרגו ענפיה של משפחת האדם. או אז הבחינו מה שונים הם ובנבדלים, והבדלים אלה יצרו משיכה הדדית וגם דחיה. ההבדלים הולידו תאוים: אהבה ואיבה. ומטעם זה בוצעה אחידות העולם ע"י האיבנגליון והחרב כאחד, ע"י אהבה והשמד, חלופי-שרות וחלופי ריות תותח. ככל שהתקדמה האחדות, כן הלכה האדמה ונהפכה לה-רגש של מלחמות ומהפכות. במשך ארבע מאות השנים האחרונות נחרבה האדמה ע"י מלחמות ומהפכות שערסם ועצמתם הלכו וגדלו, עד אשר נצב מין האדם לראשונה בפני ההכרה: כי גוף אחד לו ונשמה אחת; והכרה זו נתבהרה תוך כדי המלחמה האיומה ביותר בקורות העולם.

כמה אנשים, כמה ערכים, כמה מדינות ירדו לטמיון במלחמת העולם! כמה כאב, חרון, משטמה ורוח הפכנית יצקה מלחמה זו בקרב המוני-האדם! איזה ים של אכזריות ושגעון הציף את 3 חלקי-היבשת!

ויחד עם זה – איזו דחיפה ניתנה להתקדמותה האטית של אחידות העולם! משנכנסו גייסות גרמניה לבלגיה, חל העולם כולו, – כאמריקה ואוסטרליה. כהולנד ודנמרק, – והרגיש מעין פגיעה ואיום כלפי עצמו בוו המדינה הקטנה שנרמסה בכוח-ענק. בנפול הממלכה הרוסית חרדו כל עשירי העולם לאוצרותיהם, כבנקאי-ניו-יורק כרדג'ה בהודו. כל מדינות העולם, ריפובליקות ומנרכיות, דמוקרטיות ואריסטוקרטיות, נודעו עד היסוד.

כל עמי העולם עקבו את הקרב האיום שהתחולל בטבורה של אירופה, וליוחזו בתרדה או בתוחלת. כל עמי העולם עברו מדורי ששון ויגון ע"י אילוסיות ואכזבות של המלחמה והשלוט. כל עמי העולם, ובכלל זה גם אלה שהמלחמה העשירתם, טובלים עד היום מהרס הערכין הנורא והתמורות הענקיות שביחסי-הרכוש שבאוב עקבות המלחמה. העולם טובל כיום מנדודי שינה, כי אירופה ואסיה חולות הן. הערפוליות באירופה, חתסיסה העמומה באסיה מאיימיה על המנגנון של האוניברסום כולו. ואם לא היה עוד כומן הזה למשטמת העמים ויראתם איש מפני אחיו, הנה לא היה עוד כומן הזה בו יהיו העמים תלויים איש ברעהו כבימינו אנו. אומללים הם, כי ייראו וישטמו

גורל מבודד לעמים. הד המאורעות, האמצעי או בלתי-אמצעי, ההולך מסוף עולם ועד סופו – הרי הוא בלתי צפוי כשם שהוא הכרחי. ובשעה שחלקי העולם הבודדים נלחמים אחד ברעהו, גולש העולם כולו, ודוקא כתוצאה מן המלחמות האלו, אט אט לקראת שיטת סולידריות בלתי-אמצעית. העולם כולו מתאחד בתוך אסונותיו.

אולם האנשים עוד טרם הכירו בכך. עוד יאימנו כי עומדים הם בחקופה ההיא, בה חיו העמים, התרבויות, הממלכות בקבוצות קטנות נתונות לגורלן המבודד; ולמעלה מזה – משום שהתפלגות שורת בעולם, הרי הם מאמינים כי מעולם לא היו העמים כה מבודדים ואנוכיים כיום. סתירה זו שבין המציאות ומצבם הרוחני של האנשים, התקדמות זו של העובדות לעומת האידיאות – זהו אחד הקשיים הגדולים ביותר המכבידים על זמננו, וכמעט כל האכזבות של המלחמה השלום אין להן מקור אחר מחוץ לזה. באמצע המלחמה ואחריה נראו לעין רק תוצאותיהם הבלתי-אמצעיות של המאורעות; ולא הושם לב כלל לתוצאות האמצעיות, שחשיבותן היתה לפעמים גדולה לאין ערוך בתוך אחרות העולם שנתגשמה כבר כמעט; וכל יום מביא בכפיו הסתעה חדשה.

אגב יש להעיר: התוצאות הן כמעט תמיד כה מרכבות, עד אשר יקשה מאד, כמעט לא יתכן, לחזותן מראש. לעומת זה אם נשקף לאחור וגלינו קשר אפילו בין המהפכה הסינית, בין כיבוש מצרים ע"י אנגליה בשנת 1882, ובין מלחמת 1870, וכלום לא ניתן מעוף למהפכה הסינית ע"י מפלת הממלכה הצארית? וממלכה זו נפלה, משום שעלה בידי ברית הממלכות המרכזיות לשים עליה מצור בומן המלחמה; והבלוקדה הגרמנית השפיעה רק משום שתורכיה נספחה על גרמניה בשעת המלחמה. ואיככה זה נוצרה ידידות כה חמה בין תורכיה וגרמניה בשלושים השנה שלפני המלחמה? מפני שאנגליה כבשה את מצרים ועל ירי כך הפרידה בין נפות תורכיה האסיאתיות לבין אלו האפריקניות, ומפני שצרפת התרועעה עם רוסיה, אויבתה הגדולה של תורכיה. בתולדות העולם החדש שרוי הכל בקשר הדדי. אך מי חכם ויחזה מראש את התוצאות הרחוקות של התסבכות הנקלעות של סולידריות סודית? וכי משום כך עלינו לבוא לכלל דעה, שאחדות העולם אסון היא בשבילנו, משום שכריכה בה סכנת אסונות, שאין אנו יכולים לראותם מראש?

דעה כזאת מתקוממת נגד החוק העמוק ביותר של האנושיות. אסונות אלה, הבאים בעקב קוצר-ראיתנו, מחישים את אחדות העולם ושייכים למסכת התכנית המתגלה בהיסטוריה. הם עצמם נושאים בקרבם את כוחות החסון מתוך שהם מפתחים את האחדות בעולם-המעשה ואת רעיון האחדות הזו – בחיי הרוח. ככל שהולכת וגדלה בהירותו וכוחו של רעיון זה, כן ילך וישיב ליושנה את העטרת על סגולה אחרת, אשר למן המהפכה הצרפתית פחת ערכה בעיני האירופאים והאמריקאים: ההזירות. משך דור שלם הלכנו והמירונו חכמה בהעזה. יחסו של המערב אל השאלות העולמיות הגדולות נקבע על ידי העיקרון: לא להחמיץ כל שעת-כושר להאדיר את אוגנו והוגנו; רק לא להסת מלנפץ ולהרוס את ההווה ואת העבר לטובת העתיד; לרדוף רק אחרי ההצלחה הבלתי-אמצעית מבלי לדאוג לתוצאות הרחוקות. ככל שיחרת בהכרה האנושית כי בעולם המאוחד יכולות להכריע תוצאותיו הרחוקות של מאורע, כן תנוח מועטה הרחיפה הזו לפעולה לשם פעולה, והופיעה ההזירות המחושבת במקום האימפולט הצו הסומא.

סין העתיקה העולה על מוקדי המהפכה, יכולה לשמש לנו לקח מועיל במובן זה. דומה כאילו היו שם מדינאים אשר תיכו למראה פזיזות העותנו והנף-גאותנו. מדינאי מעין זה היה ודאי איתו מנדרין זקן שאמר לפני עשר שנים למדינאי האירופאי אשר גמר לפניו את ההלל על המהפכה הצרפתית: „כך, המהפכה הצרפתית היתה מאורע גדול וכביר, אולם קרובים אנו אליה מדי יכולת לרונ על השפעותיה. וכלום לא לחכמה יחשב הדבר כי נמתין עד אם נוכל להעריכה לפי השפעותיה הסופיות?”

„רוצים הם לאחד את העולם, ובינתיים, בטרם נתגשמה בפועל אחדות העולם, דומה אירופה להרגעש של משטמה לאומית: זוהי האמת האיומה. כל אומה דומה בעיני עצמה להבל, אשר אימת קין מרחפת עליו. ידידי השלום והועידות הדיפלומטיות סבלים זמנם לריק; שום רגש ושום תבונה אין בכוחם לגשר גשר על פני המשטמה הקרושה

סקרנותה הערנית של המאה ה-18 לכל דבר סיני. אך אם גם סייעה סין במדת-מה ובאמצעי-מה לזעזוע האירופי הגדול של סוף המאה ה-18 – הנה כיום נתחלפו התפקידים. המהפכה הסינית – מועל ידיה של אירופה היא. ואע"פ שאירופה העתיקה הכירה אך מעט והבינה עוד פחות את סין העתיקה הקונפוציאנית – עלה בידה להרסה.

המהפכה הסינית התחוללה במסגרת המאורע הכביר המזעזע את אסיה ואירופה למן מהפכת התורכים-הצעירים בשנת 1908: התפוררות השיטה המונרכית. נקודת המוצא של המשבר היתה מזלת המונרכיה הסינית והכרות הריפובליקה בפקינג בשנת 1911. מתוך איוה סבות נפלה המונרכיה הסינית בשנת 1911, על אף התערצה שהקיפתה, ועל אף הדת של הערצת המלך, לה הטיף קונפוציוס? החל מ-1840 סייעו לכך אירופה ואמריקה, ע"י תורות ודוגמאות וע"י מלחמותיהן בסין, נצחונותיהן וכיבושיהן, ע"י החושים שכפו עליה. ובשעה שהסבוכים הדיפלומטיים הלכו וגדלו בסין ותבוטוניה במלחמה הראו לדעת כי „בן-השמים” איננו מסוגל יותר להגן על ממלכתו – נפוצו שם האידיאות המערביות-דימוקרטיות. וביחוד משנת 1900, אחרי התקוממות הבוקסרים וההתפרצות האירופית האחרונה נפתחו בתי-אילפן אמריקניים למספר סינים הולך ורב. וכשם שבמאה ה-18 תזרו האירופאים מסין ואתם רעיון החברה המתנהלת בלי כוהנים, כן הביאו אתם הסינים מאמריקה זכרון מזהיר של דמוקרטיה עשירה עד לאגדותיה, ובסיועם של המאורעות ומתוך חולשתו של המשטר הישן ביצעו התורות הללו את פעלן אט לאט.

ירוע לכל עד כמה צנועות היו התחלותיה של המהפכה הסינית. בשנים הראשונות הצטמצמה ביטור ריפובליקה פרלמנטרית לפי הדוגמה המערבית. מלחמת האזרחים, ההפכה הכללית, רצונו של חלק שלם וגדול מן האנושיות לשנות את תולדה, כשם שעשה זאת באירופה חלק אחר בין 1879 ו-1815 – נתגלו רק לאתר המלחמה העולמית, לאחר המהפכה הרוסית ותחת השפעתה. והטבה לכך צפונה שוב באירופה. כל עוד נתיקמה האימפריה הרוסית, לא העזו הכוחות המהפכניים שבסין לעשות כה וכה. האימה בפני הענק הסלבי ויהירותו העלולה לשמש לו אמתלה לכיבוש טריטוריאלי – ריסנה אותם. ורק אחרי נפילת הענק, משנהפכה רוסיה לבת-בריתה של סין, פרצו כחות המהפכה ושלחו רסן מפיהם.

רוסיה זו הצאריסטית, הענקית, הקצוואה, אשר כמעט לא נוגעה בהתקדמות, במובנם של עמי המערב – היתה אלמנט סטאטי, שערכו העולמי נתגלה רק אחרי נפלה. אסיה כולה וחלק מאירופה החזיקו במוסדות העתיקים, נצטמצמו במשטר אשר לא סיפק את נפשם, רק מתוך פחד בפני הכוח הסודי הנאצל מסט. סטרבורג ומרתק שני קונטיננטים. חבוסתו של כוח זה גררה אחריה התפוררות השיטה המונרכיסטית בכללה. באסיה הלז הזעזעים הראשונים בשיטה זו אחרי המהפכה התורכית משנת 1908 והמהפכה הסינית משנת 1911, אולם המכה הניצחת ניתנה ע"י המהפכה הרוסית. אחרי נפילתה של השושלת המוסקבאית מתפקדת המונרכיה בכל משום: באיסטריה, בגרמניה, בהונגריה, בתורכיה, בין; רוח ההתקוממות נגד אירופה תוקפת את אסיה כולה; הממלכה התורכית נהפכה לריפובליקה דיקטטורית ולאומית, ובידיה עולה לאכוף על אירופה את כריתתו של חזוה-לונגה; המהפכה בסין הורסת אחת מתרבויות העולם העתיקות ביותר.

מה מנוונות הן השפעות המאורעות למרחקים! נפילתה של ממלכת הצאר, ויצירת דיקטטורה מהפכנית תחתיה זורעת אי-ארגוע בכל העולם. לפני זה היו בעולם מרכיבים שונים ובלתי-תלויים אחד במשנהו. במזרח הרחוק אם נפלו ממלכות, לא ידעו ארצות האגן של הים התיכון ולא כלום. בארצות האגן יכלה להתחולל אנרכיה גמורה, מבלי שתעניין בכך אסיה הרחוקה. כיום נתון העולם לגורל אחד על אף הברלי הגזע, האקלים, הדת והמנהגים.

„מאורעות הפוליטיקה הפנימית של ארצות אחרות אינם נוגעים לנו כלל, כך היו טוענים תמיד הדיפלומטים. נוסחה זו יש לה טעם אולי בין ארבעת כתלי המשרדים; אולם אין לה שחר כלל אם נבוא להשתמש בה באויר החפשי של היי-המציאות. ונהפוך הוא; יתכן כי אין דבר אשר יענין את העמים יותר ממשבר-הממשלות, הפכות מדינות, מהפכות, המזעזעים את יסודי המשטר התברתי בחלק זה או אחר שבעולם. אין

הראשונים לשנוא את העם שהיה כלי היצר של המהפכה. תנה סגה תורתם של שלומי-אמוניה עם מפלת המשטר הנפוליאוני.

וכך נולדה באיטליה המשטמה בצרפת. ניטעה ונתמחה מדור אלי דור דרך הצנורות הספרותיים והמדיניים וביחוד נגברת בדור מטלתו של נפוליון ובדור שלאחריו. לאט לאט הלכה המשטמה ופגה, אך היא זעה עוד גם כיום. יתכן שזהו הלך נפש של משטמה קיבוצית: זהו שריד מארצות היסטוריים שכוחים שנשארו בזכרון.

ואם יתכן שריד כזה שיתקיים למעלה ממאה שנה בין שני עמים, אשר שנאת-אחים לא שררה ביניהם מעולם ולהיפך היו בעלי-ברית זה פעמים, מה רבה ועמוקה המשטמה בין העמים אשר במרוצת המאה ה-19 נלחמו איש ברעהו בהתמדה או לסירוגין! ברם, אם משטמה זו עולה בעצמתה על הראשונה, הגה אין היא שונה ממנה במהותה; עמים, כיחידים, יש בהם משום גאווה ידועה המביאה אותם לידי ראית יתרונות בעצמם, נכונים או מדומים, על פני האחרים. ואם גאווה זו עלולה להוליד שנאה או אנטיפתייה הנה מולידות השנאה והאנטיפתייה את המלחמות רק אם הן מדרבנות על ידי האינטרסים המדיניים. או אז מתחילה הסכנה, כי האפקטים יש ויגברו גם על האינטרסים והם פועלים לבסוף כעילה יחידה למלחמה.

משך המאות ה-17 ו-18 דמתה אירופה לאמריקה של זמננו, בה מרקד שטן התחרות וחניגוד בין עמיה, איש-ארגונייה מתקלט ברצון רב באיש-ברזיליה, וברזיליני יטעים וידיגש בחבה כל אשר עלול להזיק לארגונינאי ולהיות למורת רוחו, מבלי שיעלה מי מהם על דעתו לראות סכנה מלחמה ביחס זה. שחצנותם של עמי אירופה היתה עוד יותר נקלה משבאמריקה של זמננו. העמים ידעו פחות איש את רעהו ונקודות המגע היו מועטות ביניהם. מלכים, חצרות, מדינות גיהלו בצבאותיהם את המלחמות שפרצו אז. ועל האומות הוטל רק תפקיד הצופה במחזה.

לאחר המהפכה הצרפתית נעלם שיוון רוח זה, ומתחילות המלחמות הפוליטיות הגדולות, שהתחוללו מתוך התאבקות המסורת במהפכה, הליברליזם באבסולוטיזם, עיקרוני המונרכיה בדמוקרטיה, השושלות האירופיות הגדולות לזחמות בעקשנות בנסוליון, כי למורת רוחן הוא קיימה של שושלת איריה ממוצא מהפכני ובמרכז אירופה, שושלת המחפה על חוסר זכויות היסטוריות בתארת שדה הקטל. בין 1815 ל-1848 נהנית אירופה משלום רב, כי משך 33 שנים אלו היו המונרכיות הגדולות והקטנות, הקשורות ביניהן חזק היטב, בטוחות בשלטונן ויכלו להמנע מפרסטיג'ה צבאית. לאחר שנת 1848 שוב מתחילות המלחמות, כיון שמתחדד הסכסוך בין הליברליזם והאבסולוטיזם, העיקרון המונרכיסטי והדמוקרטי. בכרי לנהל את המלחמות האלו, נאלצות המדינות לגייס את עמיתן ומשמתמן; כי השיטה הצבאית שכפתה המהפכה הצרפתית על אירופה, הפכה את המלחמות הקדומות בין מדינות וכתרים - למלחמות עמים. בהן כל פרט מתגייס לצבא לא מתוך שמקצועו בכך אלא מתוך חיבת-אורח. העמים לא נלחמו מתוך שנאת איש לרעהו. הם שגאו איש את רעהו על כי נאלצו להלחם.

בעיות המלחמה והשלום עלולות להצטמצם בשאלה, אם הגיעה כבר המלחמה הפוליטית הגועשת מאחורי הקלעים של כל מלחמות המאה ה-19, אל נקודה זו בה יתכן פירוק זיין רחני בין עמי אירופה הגדולים, לפחות. ואיככה נטיל ספק בכך, אם אנוטיס אנו לציין, כי כל המהפכות, שהפילו במשך 20 השנה הראשונות של המאה ה-20 כל כך הרבה כסי-מלוכה למן היס הצפוני ועד לים הצהוב, - כל המהפכות האלו אחדות אחת הן? נטיל ספק בכך, שאלו הן חוליות בהתפתחות ההיסטורית הגדולה, שישו בסופו של דבר את אירופה ואסיה ליבשת האמריקנית ויתלקו את שני תלקי עולם אלה למספר מסוים של מדינות ריפובליקניות, אשר תהיינה עשירות או לא, גדולות או קטנות, אך על כל פנים שוות-זכויות מבחינה פוליטית, וישתחררו יותר ויותר מכל חצרות האיררכיות של האפיסטרופוסות הדתיות, הגנה והנהלה?

ת'ר' י. ש.

הזאת: אלה הם הנמוקים אשר הסקנים אוהבים להשתמש בהם. כורח אורגני, כביכול, משלים איבה בין העמים. אכן אין להכחיש כי חלק גדול מבין עמי אירופה מפולג עמי משטמה עקשנית עמוקה. ואף על פי שצרפת, אנגליה, גרמניה, איטליה, המוננות בדמיונו בסגולת אהבה ואיבה, ברומה לפרטים, אינן אלא הפשטות מעורפלות, בכל זאת קיימת ועומדת בעינה השנאה הקיבוצית, מבלי שנוכל לקבעה במקום, ומפרק לפרק היא באח לידי גילוי: והמלחמה העולמית תוכיח. אך אם משטמה זו משמשת כיום סכנה לשלום - כלום תוכל לשמש סבה מתמדת למלחמה? כלום לא נצדק אם נציין את המשטמה הזו כתוצאת המלחמות שסערו באירופה למן המהפכה הצרפתית, ולא כעין כורח שטני שבטבע האדם, אלא כתוצאת המאורעות¹ ההיסטוריים בעלי ספירת השפעה מצומצמת?

וכיון שקשה לפרקים לחשוף את הסבות ההיסטוריות למשטמת העמים, רבים הם האנשים הבאים לבסוף לכלל דעה, שעמי אירופה שוטמים אחד את משנהו מתוך שמחה טשוטה לקראת ריסוק הדדי. דוגמה לכך: השנאה - לצרפתים - המתלקחת מפרק לפרק באיטליה, הגבולות שנתחמו בידי הטבע בין צרפת ואיטליה מסוימים הם וחוקים למדי עד כדי מניעת-מדון ביניהן. משנת 1815 עד 1918, כלומר למעלה ממאה שנים, לא ניהלו שתי הארצות מלחמה ביניהן. אם לא נרצה לכנות בשם מלחמה את המסע הרומי הקטן בשנת 1849; ולהיפך, במשך הזמן הזה אירע להן פעמים להיות בעלי-ברית. ואין להגיד אפילו, כי גם לפני 1815 נלחמו ביניהן, מפני שצבאות-המהפכה נלחמו באיטליה בממלכה הרומית הקדושה. הממשלה האיטלקית היחידה, אשר התנגדה שיטתית להתפרצות זו, היתה ממלכת פיימונט. צבאות צרפת לא עברו באיטליה את דרך היסורין, כשם שאירע להם בספרד או ברוסיה. בקיצור, המהפכה הצרפתית קרבה את שתי הארצות עמי עבודה משותפת, פעמים שלוח, פעמים - לאו, אך היא לא נפסקה מעולם. ויודות אמיתית עלולה היתה להוצר בין שני העמים החל מן המאה ה-19. ברם, ירירות זו לא נתגשמה ובשעה שבמאה ה-18 אין למצוא באיטליה עקבות ג'ופוביה כלשהי, הרי במאה ה-19 מזדעזעת מדי פעם דעת הקהל באיטליה עמי התפרצויות של משטמה בצרפת. משטמה שעצמתה אינה עולה תמיד בד בבד עם המאורעות שגרמו לה. ואף על פי שהתפרצויות נדירות הן והולכות ונחלשות, הנה עוד לא דעכו כליל והן חדות לצרפתים חידה ללא פתרון, ואם היה פעם רגש, שאינו תלוי לכאורה בשום סבות, הרי זו ההתלקחות המוטלגה של שנאה לצרפתים.

אולם רגש זה סתום הוא רק למראית עין, כי שכחנו לחפש את סבתו הרחוקה בריאקציה של הרגש הלאומי הטבועה במרחק של מאה שנים לאחור. יש לשוב אל ראשית המאה ה-19 ואל עשרים שנות השלטון הצרפתי.

אפשר שיש להתפלא לריאקציה, הקיימת עוד במדה ידועה גם כעבור מאה שנים. בונפרט, הריפובליקה הציזאלפינית, ממלכת איטליה (בחסד בונפרט), מורט - דומה שמבחינה היסטורית הם רחוקי מאד מאתנו. אולם השפעתם בעינה עומדת. במרוצת עשרים השנים נעלמו כמעט כל מדינות המשטר הקדם בחצי-האי, ותחתיהן צצו ריפובליקות וממלכות מחדש נוצרו. נהרס כל המשטר הקליריקלי והאריסטוקרטי של החברה האיטלקית. השלטון והתרבות עברו לידי מעמדות חדשים. נתחלפו יחסי הרכוש, הכנסיה שודדה כמעט כליל, רבות מבין המשפחות עתיקות-היהוש באו עד דכא, רבו המתעשרים בן-לילה. נשתנו הנמוסין והרעיונות, תעשיות עתיקות נעלמו, מרכזי התרבות הקטנים, שמילאו תפקיד כה מזהיר עוד במחצית השנית של המאה ה-18, נסלו קרבן על מזבח הכריזם. האוכלוסין ראו לפתע והנה התחייבויות חדשות לפנייהם, כגון עבודת הצבא, ועול מסים כבד הוטל עליהם, וגמולו - משטר מדיני חדש, אשר טרם תפסו את מהותו. בעת שהתערבה הדיקטטוריה בעניי איטליה, לא חזתה מראש אפשרות ועודע כזה. זו היתה הפתעה לגבי כולם, למבצעים ולקרבים. ומה גיושה מדת המרירות שהותירה בלבבות! מהפכה איריה זו שבאה מלבד והקיפה את הארץ, מבלי שזו רצתה בה, צפתה לה והכינתה, - מהפכה זו היו לה קרבנותיה ואנשי תסדה. ואם הוכרחו